

В І Д Г У К

**офіційного опонента доктора історичних наук,
професора, декана факультету політології та права
Національного педагогічного університету імені
М.П. Драгоманова, МОН України,
Андрусишина Богдана Івановича
на дисертацію Береста Ігоря Романовича
«Профспілковий рух у Східній Галичині в 1817-1918 роках»,
поданої до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України
у спеціалізовану вчену раду Д 20.051.05
у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»**

Дисертаційне дослідження І.Р. Береста стосується важливої проблеми в українській науці – зародження, розвитку та діяльності профспілкового руху Східної Галичини ХІХ – початку ХХ ст.

В останні роки зросла увага українства, перш за все учених і громадсько-політичних діячів, до питань діяльності професійних спілок, зокрема їх культурного розвитку, впливу на формування національно свідомого суспільства, відродження їх національної свідомості, формування політичного структурованого суспільства тощо. Всі ці завдання, що стоять тепер перед нами, коренями сягають ХІХ ст., коли йшло формування новочасної української нації. Якісна розробка проблеми розвитку профспілкового руху, глибоке дослідження різних аспектів його діяльності передбачає аналіз діяльності визначних його представників, серед яких особливе місце посідали і поляки, і австрійці, і українці в тому числі. Вони здійснювали багатогранну діяльність ідей щодо боротьби за права робітників, а через них і піднесення самосвідомості народів австрійської монархії. Тому така багата історична спадщина становить великий інтерес і в наш час.

Немає сумніву, що дослідження діяльності професійних спілок – має чималий науковий і пізнавально-виховний інтерес. І.Р. Берест обрав складну

тему, намагаючись уперше в українській історіографії здійснити комплексний аналіз найважливіших аспектів громадської та суспільної діяльності профспілкових організацій протягом чималого історичного періоду. Цим визначається актуальність дисертаційного дослідження. Залучення до наукового обігу величезного масиву опублікованих та неопублікованих джерел, які раніше були недоступними для дослідників, і, як наслідок, розкриття маловідомих сторінок минулого, що досі не стали предметом спеціального вивчення, підсилює актуальність поданої до захисту дисертації.

Автор переконливо обґрунтував наукову новизну, практичне значення роботи. Вдалою є структура дисертації, що складається зі вступу, п'яти розділів (“Історіографія та джерела”, “Методологія наукового дослідження”, “Передумови зародження та витоки профспілок на землях Східної Галичини (1817–1867 рр.)”, “Еволюція профспілкового руху на східногалицьких землях у 1867–1914 рр.”, “Профспілки Східної Галичини в умовах політизації національних рухів і Першої світової війни (1890–1918 рр.)”), висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків.

Дисертант поставив собі за мету науково осмислити досвід роботи професійних об'єднань та спілок, показати її вплив на піднесення політичного і культурно-освітнього рівня життя Східної Галичини, використавши порівняльний, проблемно-хронологічний, біографічний, ретроспективний та інші методи. При цьому автор у першому розділі дисертації сумлінно опрацював широкий обсяг наявної українознавчої літератури. Однак, як слушно відзначив дисертант, в більшості дотеперішніх досліджень в загальних рисах і поверхово розглянуті основні напрямки діяльності профспілок, головна увага приділялася лише окремим аспектам їх діяльності значно пізнішого періоду. Крім того, цим дослідженням притаманна ширина джерельної бази.

Схвалення заслуговує той факт, що дисертація І.Р. Береста побудована на ґрунтовній джерельній основі. Зокрема, автор опрацював матеріали з

фондів архівів Львова, Івано-Франківська, Тернополя та Варшави, а також з бібліотечних фондів України, Польщі й Австрії. Дисертант вперше ввів у широкий обіг великий масив документів, що зберігаються у Центральному державному архіві України в м. Львові; Державних архівах Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей; Архіву актів нових у Варшаві; відділа періодики, рукописів та україніки Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, фонди Національної бібліотеки імені Оссолінських у Вроцлаві, фонди Бібліотеки Ягеллонського університету в Кракові, фонди Австрійської національної бібліотеки у Відні.

Статути профспілкових товариств, а саме товариства взаємної допомоги студентів сільськогосподарської академії в Дублянах, товариства “Ognisko”, “Syła”, “Ognivo”, “Napszód”, “Товариства робітників фірмових пекарень”, “Товариства учнів друкарської справи”, “Взаємна допомога вчителів” та інших дозволило автору дисертації конкретизувати, уточнити певні факти із діяльності професійних організацій.

Суспільне тло тодішнього життя, його атмосферу допомогла розкрити І.Р. Бересту польська і українська преса XIX – початку XX ст. – часописи “Urządник Prywatny” (“Службовець приватний”), “Czcionka” (“Буква”), “Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych” (“Провідник для друкарсько-літографічних справ”), “Ognisko” (“Вогище”), “Prywatnyurządник” (“Приватний службовець”), “Учительське слово”, “Зелізничник”, “Зоря” та інші.

Багато інформації про тогочасне суспільно-політичне життя Східної Галичини XIX – початку XX ст. та місце професійних спілок у ньому дисертант отримав, використовуючи мемуарні джерела – спогади відомих галицьких діячів: І. Франка, А. Чернецького, С. Барана.

Архівні матеріали допомогли автору дисертації також виявити відомості про професійні спілки, звіти про їх діяльність, протоколи засідань управ профспілок, комісій, секцій, зборів, поліцейські конфіскати, а також

розкрити широкий пласт інформації про фінансовий стан справ згаданих організацій.

У роботі широко використано документи діяльності Галицького намісництва та Австрійського парламенту про умови створення та діяльності профорганізацій, що проливають світло на політичну діяльність товариств та істотно збагачують рецензовану працю.

Таким чином, проведена дослідником багатогранна пошукова робота дала можливість автору виявити величезну кількість нових документів, всебічний аналіз яких допоміг дисертанту реалізувати поставлені перед ним завдання.

Другий розділ наукової роботи присвячений аналізу методів та методологічних прийомів, на базі яких здійснено наукові дослідження. Методологічну основу роботи склала сукупність базових принципів наукового дослідження, на які спирається сучасна вітчизняна та зарубіжна історична наука. А усі наукові принципи та підходи реалізовувалися в дисертаційному дослідженні за допомогою загальнонаукових методів.

Третій розділ наукової роботи висвітлює особливості соціально-економічного розвитку краю, чинники, що вплинули на появу й розвиток перших професійних товариств, кас взаємодопомоги друкарів м. Львова, діяльність “Товариства приватних службовців”. Автор дослідив особливості соціально-економічного розвитку краю та його вплив на появу перших профспілок, й, узагальнивши основні тенденції цього процесу, встановив, що відсутність належних умов та охорони праці, низька зарплатня, необмежена тривалість робочого дня, інтенсифікація виробничого процесу, відсутність техніки безпеки – такі головні причини виробничого травматизму, каліцтва, злиднів та неоправданих смертей, що сприяли пошуку такої сили, яка б стала на захист інтересів робітників. Відтак професійні товариства стають саме такою силою.

У четвертому розділі дисертант зробив спробу показати багатогранну діяльність профспілок до початку Першої світової війни. Особливо вдалим є

перший параграф розділу (“Законодавча база формування профспілок та розвитку профспілкового руху”), де проаналізовано політику держави щодо правової діяльності профспілок.

У даному розділі дисертант також провів детальний аналіз діяльності Товариства взаємної допомоги приватних службовців, професійних спілок поліграфістів, профспілок освітян, молодіжних товариств ремісників і торгівців, робітничих професійних об’єднань. Не можна не погодитись із висновком автора дослідження, що буржуазно-демократична революція 1848–1849 рр. започаткувала австрійський конституціоналізм. Ця подія вплинула на розвиток профспілок. Створення різнопрофільних професійних організацій серед робітництва, службовців та інтелігенції стало явищем для Східної Галичини. Саме суспільство почало диктувати умови роботодавцям.

У п’ятому розділі І.Р. Берест приділив велику увагу висвітленню подій суспільної боротьби та участі профспілок у цих подіях. В цілому, на початку Першої світової війни профспілковий рух на землях Східної Галичини був тісно пов’язаний із профрухом на землях Польщі. Традиції національної державності, політика австрійської влади, становище українців та інше зумовили те, що навіть у Східній Галичині перші професійні об’єднання за політичними симпатіями, культурно-освітніми інтересами, пресою отримали польське забарвлення.

Водночас активізація українського визвольного руху на галицьких теренах сприяла піднесенню національної свідомості серед українських робітників. Слід відзначити, що воєнні події в Західній Україні (наступ російських військ у 1914 р. та їх відступ у подальшому) не лише завдали сильних потрясінь Австро-Угорській державі, але й на певний період паралізували професійний рух у краї. Разом із тим, воєнні катаклізми спричинили посилення антагонізму між польською та власне українською складовими профспілкового руху в Східній Галичині.

Таким чином, дисертант переконливо довів, що різнобічна діяльність професійних спілок сприяла розбудові економічного, культурного та

політичного життя галичан, утвердженню їх самосвідомості та ідей національного відродження.

Вдало поєднавши описовий і аналітичний стилі викладу, І.Р. Берест виконав поставлені завдання на належному рівні.

Однак рецензована дисертація не позбавлена певних вад і погрішностей:

1. Видається, що дисертант дещо ідеалізує діяльність профспілок, як і зрештою інших тогочасних профспілкових товариств.

2. В деяких місцях дисертації кидається у вічі той факт, що автор так захоплюється профспілками, що зображує їх як ідеальну модель суспільства, хоча там також була корупція, обман та кумівство.

Профспілки на нашу думку, мали авторитет, але це були товариства, які напевно, як і інші організації чи партії допускалась помилок і прорахунків у своїй діяльності. І про це варто писати.

3. Дисертант повинен бути більш уважним при оцінках політичних подій.

4. На подальшу перспективу, на наш погляд, заслуговує дослідження впливу революційного руху початку ХХ ст. на Підросійській Україні на розвиток профспілкового руху у Галичині, а також розкриття зв'язків профспілкових організацій Галичини з профспілками на східноукраїнських землях під час Першої світової війни та у період створення і діяльності Української Центральної Ради, Української держави гетьмана Павла Скоропадського

Однак, висловлені зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку опонованої роботи. Праця І.Р. Береста свідчить, що автор вміє працювати з першоджерелами, науковою літературою, робити об'єктивні висновки й узагальнення. Дисертація є самостійною, завершеною, оригінальною працею, відзначається високим науковим рівнем, містить великий фактичний матеріал, продукує нові ідеї, розв'язує комплексні проблеми, відзначається науковою новизною, має теоретичне та практичне

значення у ній наявний належний методологічний та науково-теоретичний рівень.

Автореферат відповідає змісту дисертації, який відбитий також у численних виступах, публікаціях та одній монографії І.Р. Береста.

Дисертація І.Р. Береста “Профспілковий рух у Східній Галичині в 1817-1918 роках” відповідає вимогам МОН України до подібного роду праць, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора історичних наук (спеціальність 07.00.01 – історія України).

Декан факультету політології та права
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова МОН України,
доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Підпис Б.І. Андрусішин
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією
НПУ ім. М.П. Драгоманова
Підпис _____
«12» _____ 2019 р.

“12” червня 2019 р.

Трикерлатський національний
університет ім. Василя Стефанича
Акт № 030215/235
15. 06 2019 р.